

פיתוחי חותם

פתח ושער לדברי מרן החתם סופר זיע"א
באגדה

מבוא

יום בשורה הוא לאוהבי תורת משה ושוחרי', בהגלות נגלה אלינו פתחי הבית ומבואותיו, פת"ח הוא לה', שאו שערים ראשיכם והנשאו פתח"י עולם, ומעתה ביום החודש יפת"ח, והיה כל הבא לשאוב מצוף נועם דברי אדונינו משה, נפתח לו פתח כפתחו של אולם במפתחות חיצוניות ומפתחות פנימיות.

וזאת תורת הפת"ח

ידוע ומורגש בחוש לכל עוסקי וחובבי תורתו של משה אדונינו ה"חתם סופר" זי"ע, את דברי חז"ל ד"ת עניים במקום אחד ועשירים במקו"א, ודברי תורתו מקצה אל הקצה משלימים זה לזה, דברי האגדה אשר בין בתרי התשובות והחידושים, ודברי ההלכה אשר בינות הדרשות וה"על התורה" הולכים אגודים ושלובים יחדיו, ויש אשר יקשה קושיה אחת ויתרצנו בכמה אנפין נהורין, אך מפוזרים ומפורדים הם ברחבי תורתו הרחבה מיני ים.

יש אשר יאמר שני רעיונות שוים ברוחם ובתוכנם, אך הלומד אשר לא יראה את שני הדברים לפני עיניו, יחסר לו מזוהרם ומיופים של תורת משה.

כמו כן במאמרי חז"ל המפוזרים בין דבריו, יש אשר בקטע אחד יציין לכל חלקי התורה, וכל שורה ושורה ביאור במאמר חז"ל אחר, ובחפשו אחר מאמר חז"ל אחד צריך לחפש חיפוש אחר חיפוש לדלות את הפנינים מתוך דבריו.

כמו כן בתורתו של משה נתלבנו ונתבהרו הרבה ענינים על נושא אחד, או על איש אחד, אשר בהיקבץ יחדיו אל מקום אחד, יראה אור פני משה על הנושא והערך ההוא.

והנה כל זה היה מורגש בחסרון האזניים לכפיפה, והן אמת שבחלק ההלכה כבר יצא לאור כמה וכמה מפתחות ועוד חזון למועד, אך בעיני האגדה רבה המה העזובה בתוך זה ורבים אומרים מי יראני טוב.

והנה מורישו הגדול של תורת משה לידינו, ה"ה הגאון ר' יוסף נפתלי שטערן זצ"ל בראש ה"דרשות חתם סופר" בח"א ובסופו בח"ב, התחיל במצוה זו וערך מפתחות על הדרשות, אך לפי ערך המלאכה מצער הוא, ובפרט לדורנו אנו אשר נעשו מפתחות לכל ענין וספר, לא תהא תורתו של משה גרוע מהם, והיה מורגש מאוד חסרון מפתח ענינים וערכים שיסדר הדברים כשולחן הערוך לפני אוכליו.

בעזר השי"ת הרימונו את ידינו וקרבתנו אל המלאכה והתחלנו לעת עתה לערוך מפתח על כל דבריו של ה"חתם סופר" באגדה, דבר ודיבור על אופניו בשים לב על הרעיון, ולסדרם בסדר באופן נאה לפי ערכים ונושאים, אישים, פסוקים ומאמרי חז"ל וכו' וכו', והכל בלשונו הטהור של מרן זצ"ל, אך בדגש על הענין והערך המדובר.

ועל של עתה באנו, והבאנו דוגמא מן העבודה הגדולה הלזה - מהמפתח הגדול - אשר עומד בעזהשי"ת בשלבי עריכה מתקדמים, ואדרבה כל אשר יש לו הערה והארה באופן הדברים ובדרכי סידורם, אל ימנע טוב מבעליו ויודיענו, כדי שתורתו של משה לא תהא חסרה ונזכה להגדיל תורה ולהאדירה.

לעת עתה החילנו לסדר את דברי החתם סופר "על התורה", והדוגמא המובא כאן הוא בעיקר מסדר דברים, וללמד על הכלל כולו יצא, ובדעתנו להמשיך לדרשות, ולחדושי הש"ס, ושו"ת, וכו', וכמו"כ לדברי החתם סופר המפוזרים בינות לעשרות ספרי תלמידיו ויוצאי חלציו שיצאו לאור עד הנה.

ומצלאין אנו כלפי שמיא שיזכנו לגמור את המלאכה, ולהיות עזר וסעד ללומדי תורת ה"חתם סופר", ולברך על המוגמר בקרוב, לשמחת לב מבקשי השם.

כה דברי זעירא דמן חבריא

יהודה בריעף

מכון "פיתוחי חותם" בארץ הקודש תובב"א

להערות והארות ניתן לפנות למספר פקס בארץ ישראל - 077-4448213

אבות/אברהם

הילוכו של אברהם אבינו ע"ה לארכה ולרחבה של ארץ ישראל, ושכיבת יעקב אבינו ע"ה בהר המוריה, שתהא נוחה לכבש לבניו.

עה"ת ה' יח' בד"ה אתה החלת [תקצ"ה]

אברהם אבינו ע"ה שהיה בעל חסד מכניס אורחים, ועל ידי זה מקרבם לעבודת ה', ושרה עיניה צרה באורחים, זה גופיה הגדיל שכרו, שלא היה נעזר מבני ביתו, אדרבא היה מנגדו, ועל ידי זה ברכו ה'.

עה"ת ה' מט' בד"ה הביטו אל

אברהם [תקצ"ג]

אף על גב דאבותינו התהלכו מגוי אל גוי, ותחלת נסיונו של אברהם אבינו ע"ה היה לך לך מארצך, מכל מקום הכל היה לפרסם שם ה' במקומות ההמה.

עה"ת ה' קד' בד"ה ארמי אובד אבי [תקי"ף]

משום הכי היה רעב בארץ בבואו לארץ ישראל, כי לא תכלול השבועה, אלא נתינת הארץ, בלי שום ברכת פירות, ומכל שכן זבת חלב ודבש.

עה"ת ה' קט' בד"ה השקיפה [תצד"ק]

אבות/יצחק

כשאמר ליצחק לזרעך אתן את הארץ, היה רעבון בארץ, כי לא תכלול השבועה אלא נתינת הארץ, בלי שום ברכת פירות, ומכל שכן זבת חלב ודבש.

עה"ת ה' קט' בד"ה השקיפה [תצד"ק]

אבות/יעקב

הילוכו של אברהם אבינו ע"ה לארכה ולרחבה של ארץ ישראל, ושכיבת יעקב אבינו ע"ה בהר המוריה, שתהא נוחה לכבש לבניו.

עה"ת ה' יח' בד"ה אתה החלת [תקצ"ה]

טעותו של יעקב אבינו ע"ה, שאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי, כי ידע היה שכאן מקום המוריה, אך סבור היה שמקום השכינה בעליונו של הר, על כן ישן הוא בין כתפיו, ואמנם נודע לו עתה ששכב במקום השכינה ממש.

עה"ת ה' נו' בד"ה כי אם אל המקום [תקב"ן]

נראה לי לפרש נדרו של יעקב אבינו ע"ה, אם יהיה אלקים עמדי וגו', שלא נדר כלום ולא התחייב את עצמו בשום דבר, אלא כך אמר שכל מעשי עבודת ה' אשר אעשה, ל"ך - פי' לא לי לטובתי ולשום כונה אפי' כוונת עולם הבא, אלא כולו שלך לעשות רצונך, ונמצא כל נדרו של יעקב מוסב על תיבה אחת שבסוף הנדר, הוא תיבת לך.

עה"ת ה' פח' בד"ה כי תצא [תקצ"ג]

טלטלו של יעקב אל לבן, היה להחזירו למוטב ואמנם לא הועיל כלום.

עה"ת ה' קד' בד"ה ארמי אובד אבי [תקי"ף]

ה' קח' בד"ה ובמדרש [תצד"ק]

יעקב אבינו ע"ה ראה והנה מלאכי אלקים וגו', היינו שמלאכים - שרים של מעלה, עולים ויורדים בישראל עצמם, כי ישראל הוא הסולם, וה' ניצב עליו.

עה"ת ה' קיב' בד"ה הגר אשר בקרבך [תקצ"א]

אגג מלך עמלק

אומתו של עמלק, הם הראשית מכל האומות והמלך הוא ראשית מאומתו, נמצא שהוא ראשית דראשית, והוא ראוי לשמים, ולא להמיתו במלחמה, לכן היה שאול מביאו חי ממלחמה, ולדרוש אחר כך משמואל מה לעשות בו, אבל באמת לא בחר ה' בו, באותו ראשית של עמלק.

עה"ת ה' קנב' בד"ה סמיכות פרשת

אדם הראשון

אדם הראשון שקומתו היתה מן הארץ עד השמים, והוא השיעור עצמו מן הקצה אל הקצה, היינו שבשילו נברא חמה וכוכבים וכל מלאכי מעלה וכסא הכבוד, עד שנאמר אדם זה ראשו דבוק לעילא לעילא עד הקב"ה בעצמו, והכל בכלל ארץ, אם כן מקצה השמים ועד קצה השמים העליוני עליונים, הכל ארץ אחד יחשב, וכיון שסרח נתמעט כמובן.

עה"ת ה' כב' בד"ה ולמקצה השמים [תקפ"ו]

אלף פעמים ס' רבוא, הם האוצר של הנשמות שהיו כלולים באדם הראשון.

עה"ת ה' קמג' בד"ה ה' אלקי אבותיכם

אהרן הכהן

משה רבינו ע"ה היה יכול לבטל הגזרה מאהרן בטענה בלי תפילה, כמו שטען אהרן אתה ידעת את העם כי ברע הוא, אך משה לא רצה לפרוע העם לשמצה, לא הזכיר טענת אהרן, וכאלו חטא אהרן והתפלל עליו כאלו צריך לתפילה ואין לו טענה עליהם.

עה"ת ה' לט' בד"ה ואתפלל גם [תקי"ף]

חשב אם ירמוז ויאמר מי לה' אלי, יהיה מלחמה עצומה ויהרגו זה את זה, והלך בשלום ומישור, וסבל ועשה עגל כדי שלא יתעורר מלחמה והריגה, ובין כך יבוא משה רבינו ע"ה ויתבטל הכל, והוא מסר נפשו לעונש ה', אך ישראל לא יתבטלו.

עה"ת ה' מ' בד"ה ואתפלל גם [תקי"ף]

חלילה לא נזדווגו מרים ואהרן לדבר לשון הרע על משה רבינו ע"ה ח"ו, אלא שהם ישבו לדבר בשבחו וצדקתו של משה, שפירש מאשה כושית יפת תואר וצדקת ושבוהו בזה, אך מתוך שבחו באו למאמר אחר, ויאמרו הרק אך במשה דבר ה' וגו', ועל זה נענשו.

עה"ת ה' צח' בד"ה זכור את אשר עשה [פק"ח]

הנה יש רשות למוכיח בשער, לבייש הנוכחים ברבים ולהודיע להם חטאם ומעלליהם, וזכותו של אהרן בהיותו משיח ה' לבשר ענוים ורוח אלקים ודבריו יוצאים מלב, איננו צריך להלבנת פנים שהוא כשופך דמים, אלא בבשרו צדקות ה' בקהל רב, אזי ממילא ישמעו ענוים ויקחו לקח.

עה"ת ה' קנה' בד"ה אלמדה פושעים [תקע"ג]

אחר

ר' מאיר שלמד מאחר, רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק, ענין זה יובן כי כשתכתוב רמון במלואו יהי' אותיות האמצעיות גימטריא כ"ו כשם הוי' יתברך שמו, והיינו תוכו אכל, אך קליפתו היינו שארי אותיות של רמון הנ"ל, הראשונים והסופיים יחד גמטריא ע"ב שערי"ם שהם ע"ב קליפות, ואתם זרק ר' מאיר ותוכו הקדושה אכל.

עה"ת ה' לז' בד"ה גם מזדים [תקפ"ו]

טעה בשתי רשויות, וענין זה הוא שהקב"ה שאין לו תכלית, עזב את הארץ ומסר ההנהגה וההשגחה אל מט"ט, ובבחינת מט"ט כבר הגיע לתכלית האחרון, ואי אפשר להשיג יותר, ונעשה בחייו כמתים חפשי מן המצות, ואין צריך לקיים התורה יותר.

עה"ת ה' נד' בד"ה אלה החוקים [תקצ"ג]

אליהו הנביא

בבואו לבשר להאבות את ישועתו, לא ירצה לומר להם סתם קם בתולת ישראל, כי מזה מובן כי נפל עשו - כי לאום מלאום - והוא האהוב ליצחק, על כן יאמר רק, שבו לב בנים על אבותם, ומזה כבר יבינו ממילא התכלית.

עה"ת ה' פה' בד"ה מה [תקס"ט]

אלישע

בדורו של אחאב לא לעזר ולא להועיל היה טלטלו, ויגרום ח"ו עונש לישראל על יגיעו

וטלטלו, על כן נהנה מהם על כל פנים
בנסיעתו.

עה"ת ה' קז' בד"ה ארמי אובד אבי [תקי"ף]

אסתר המלכה

כל תענית של יום ולילה, אין מאור עיניו
חוזרת עד מ' יום, ואסתר גזרה תענית ג'
ימים שהם ג' פעמים מ' הוא ק"כ, נגד שנותיו
של משה רבינו ע"ה ששמח בו המן שנפל
פור בירח שמת משה רבינו ע"ה.

עה"ת ה' יד' בד"ה בירושלמי שלהי

תענית [תקפ"ט]

גבי מרדכי כתיב לדעת מה יעשה בה, כי אמר
בנפשו אין באה זאת הצדקת למעשה מכוער
כזה, דהא רגלי חסידיו ישמור ולא יאונה
לצדיק כל און.

עה"ת ה' צה' בד"ה ולנערה לא תעשה

[תק"ס]

בני גד ובני ראובן

התיישבותם בעריהם, והבדלת שלש ערים למקלט,
היתה באמצע אמירת משנה תורה לישראל.

עה"ת ה' כד' בד"ה אז יבדיל משה [תקצ"ג]

בר קמצא

היה רשע עריץ ופריץ, ויקירי ירושלים לא היו
יושבים במסבה אלא אם כן ידעו מי מיסב
עמהן, ולא יכלו לסבול חכמי ישראל לישב עמו
במסבה א', על כן לא אמרו מידי, ויפה עשו.
עה"ת ה' לב' בד"ה בתוספתא [תקצ"ג]

בתואל

היות בתואל ולבן אנשים מסוימים מופלגים,
על כן היה מקום לטעות שמברכתו נפקדה
רבקה, ועל כן נתעקרה רבקה.

עה"ת ה' לה' בד"ה ברוך תהיה [פק"ח]

דוד המלך

כאשר עלה על לבו לבנות את בית המקדש,

מנה את ישראל, כדי לידע מנינם עד כמה
תכבד עבודת הבנין לקבון, ולפי דעתו לצורך
היה, אלא שטעה שמועט מחזיק מרובה.

עה"ת ה' נח' בד"ה לא תוכל לאכול [תקצ"א]

לא רצה לראות בנקמתם אפילו של רשעים,
והתפלל יתמו אותן חטאים וקליפות שנוצרו
מהם, ואז רשעים עוד אינם, רק יהיה אפר
תחת כפות רגלי הצדיקים, וזה תיקונם.

עה"ת ה' סט' בד"ה ויצאו וראו [תקפ"ו]

כשהלך לכל מלחמות שאול, כתב גט כריתות
למיכל בת שאול, ככל היוצא למלחמות בית
דוד, והיתה ממתנת עד סוף כל המלחמות.

עה"ת ה' פא' בד"ה ומי האיש [תקס"ב]

ראוי היה במעשה דבת שבע, שיטפחו לו
ציציותיו על פניו ויפרוש, אך מדנסיב יפת
תואר, שמע מינה דלא דריש סמוכין, ומאן
דלא דריש סמוכין, אוסר סדין בציצית, והוא
היה מלובש בסדין בלי ציצית, על כן אירע
לו כך, ומדה במדה מדדו לו.

עה"ת ה' פז' בד"ה כי תצא [פק"ח]

לא היה צריך סעד לתומכו, כדילפינן מקרא
ולבי חלל בקרבי, והיה בטוח מחטוא.

עה"ת ה' קטז' בד"ה אתם נצבים

[תקס"א]

משה דוד גימטריא שטן, להגן עליו.

עה"ת ה' קכח' בד"ה הן קרבו ימין

[תק"ס]

כי בכל אויביו לא היה לו לפחוד, כי אם שלא
יפול בידם, אבל אם יפלו הם בידו זהו
המתבקש, משא"כ בשאול, היה מתפחד גם
מההיפך שלא יארע לו תקלה על ידו, ובאמת
הי' נשבע ליצרו מבלי ליגע במשיח ה', כידוע.

עה"ת ה' קלז' בד"ה בהפטרה [ש"ב כ"ב]

בראותינו בדברים שבין בני אדם זה עם זה, אדם מתחסד, מפאת כי נכמרו רחמיו וכדומה, ויש בו כח לכבוש יצרו, אזי נידון על מה שלא כבש יצרו גם בדברים שבינו לקונו, ואם כן דוד המלך ע"ה, ברוב חסידתו כבש את יצרו מבלי לנגוע בשאול במערה וכדומה, על כן כשנכשל לבסוף בבית שבע לא הי' לו תירוץ, וצדק הקב"ה בדינו עמו. עה"ת ה' קנה' בד"ה לך לבדך [תק] עה"ת ה' קנה' בד"ה לך לבדך [תקע"ג]

דתן ואבירם

דתן ואבירם ור"נ איש היו מקרואי העדה, והם מאותן שלא נתמנו ברוח הקודש על פי משה רבינו ע"ה, אבל היו ראשים שנתמנו על פי השבטים עצמן. עה"ת ה' י' בד"ה ותקרבו [תצד"ק]

הלל

מחלוקת שמאי והלל יוצא ממקום קדוש, והשכינה מתיחדת עמהם, ועושה שלום ביניהם. עה"ת ה' עט' בד"ה במסרה [תקנ"ד-נ"ח]

זבולון

יששכר היה מצד אחד ראש לזבולון, ונשיא אלקים בתורה, מכל מקום מצד אחר היה לזנב לזבולון, להשתחות לו לאגורת כסף. עה"ת ה' קיב' בד"ה והלוית [תקי"ף]

זבולן שהספיקו ליששכר, לא הוצרכו בצאתם למלחמה להקריב קרבנות על פדות נפשם תחלה, דבעוד שהיה לוחם עם אויביו היה הם מקריבים קרבנות בעדו, ולא דוקא קרבנות, אלא עוסק בתורת עולה, על דרך בכל מקום מוקטר מוגש לשמי.

עה"ת ה' קמ' בד"ה ולזבולון [תקנ"ד-נ"ח]

יהונתן

נדחקתי לאמר כי יהונתן היה אב בית דין, וישב אצל קבלת עדות החודש, וקיימא לן אתם אפילו מזידים, ואיים על העדים ולא נתקבלו ביום ראשון, וממילא ידע יהונתן ערב ראש חודש שיהיה ב' ימים ראש חודש. עה"ת ה' סט' בד"ה בהפטרה מחר חודש [תקב"ן] אין רחוק לומר דכל אב בית דין נקראים על שם יהונתן, שהיה הראשון והכשר, הנקרא בשם זה.

עה"ת ה' קיח' בד"ה במסורה ישנו ד' [תקס"א]

יהושע

ידוע כי ליהושע בא שר צבא ה' ללחום מלחמותיו, וגם נבואתו היה על ידי שר מט"ט. עה"ת ה' קכז' בד"ה ויקרא משה [תקס"ב] עד עתה היה צריך סעד לתומכו כמו נח, על כן נקרא יהושע - יה יושיעך, אבל באותו שבת של דיוזגי נתעלה כמו משה רבינו ע"ה, ולא היה צריך סעד, על כן די לקרוא אותו הושע. עה"ת ה' קלו' בד"ה ויבא משה [פק"ח] כד חמא משה ענותנותיה דיהושע בן נון, קרי שמא יהושע, והן עתה בשבת של דיוזגי לבש קצת גאוה, דמשום הכי נשתכחו ממנו ג' מאות הלכות, על כן כיון שנסתלקה עניויות שלו, קרי ליה הושע.

עה"ת ה' קלו' בד"ה ויבא משה [פק"ח]

יש ללמד זכות על יהושע, בהא דלא בעי רחמי על יצרא דעבודת אלילים, שלא חטא בדבר זה, מחמת שכל ימיו היה טרוד במלחמות, ולא היה לבו פנוי לכך. עה"ת ה' קמג' בד"ה ואת יהושע צויתי

יוסף הצדיק

יוסף אף על פי שהיה אב לפרעה, לא התייפה להם ולא נהג כמנהגיהם להתייפות, שאז היה

הם מושלים בו, אדרבא כי הוא מושל בכל ארץ מצרים, ולא נתפתה אחריהם. עה"ת ה' סא' בד"ה כי ה' אלקיך [תקי"ף]

נשתעבדו במצרים, וישראל היו עבדים במתי מספר, והם היו לאלפי רבבה. עה"ת ה' קז' בד"ה ארמי אובד אבי [תקצ"ג]

ירבעם בן נבט

שאלת ירבעם מי בראש, היינו האם יזכה הוא גם כן להיות בראש, שיהיה בטוח שלא לשוב לכסלה, אזי ישוב אל ה', ולא זולת זה. עה"ת ה' קטז' בד"ה אתם נצבים [תקס"א]

יעקב חישב שיהפך לבן לעבודת ה', ולבן חשב להפך יעקב ובניו לעובדי עבודה זרה. עה"ת ה' קח' בד"ה ובמדרש [תצד"ק]

מיכל בת שאול

מיכל בת שאול קיבלה גט כריתות מדוד המלך ע"ה, כשהלך לכל מלחמות שאול ככל היוצא למלחמות בית דוד, והיתה ממתנת עד סוף כל המלחמות, ולא היתה אסורה לפלטי בן ליש, אלא משום מערופיא של חברו, ויורד לאומנתו. עה"ת ה' פא' בד"ה ומי האיש [תקס"ב]

מרדכי

התלמיד חכם נקרא מרדכי. עה"ת ה' פא' בד"ה במסרה עשה וי"ו [תקנ"ט]

גבי מרדכי כתיב לדעת מה יעשה בה, כי אמר בנפשו איך באה זאת הצדקת למעשה מכוער כזה, דהא רגלי חסידיו ישמור ולא יאונה לצדיק כל און. עה"ת ה' צה' בד"ה ולנערה לא תעשה [תק"ס]

מרים הנביאה

חלילה לא נזדווגו מרים ואהרן לדבר לשון הרע על משה רבינו ע"ה ח"ו, אלא שהם ישבו לדבר בשבחו וצדקתו של משה, שפירש מאשה כושית יפת תואר וצדקת, ושבחוהו בזה, אך מתוך שבחו באו למאמר אחר, ויאמרו הרק אך במשה דבר ה' וגו', ועל זה נענשו. עה"ת ה' צח' בד"ה זכור את אשר עשה [פק"ח]

יששכר

יששכר לא כפר בטובה, והיה למס עובד לזבולן, אף על פי שכל טובתו שקבל מזבולן היה חלף חלקו בתורתו בעולם הנצחי, מכל מקום ידע חמור אבוס בעליו.

עה"ת ה' י' בד"ה ותקרבון אלי כלכם [תצד"ק]

יששכר היה מצד אחד ראש לזבולן, ונשיא אלקים בתורה, מכל מקום מצד אחר, היה לזנב לזבולן, להשתחות לו לאגורת כסף. עה"ת ה' קיב' בד"ה והלוית גוים רבים [תקי"ף]

לבן

היות בתואל ולבן אנשים מסוימים מופלגים, על כן היה מקום לטעות שמברכתו נפקדה רבקה, ועל כן נתעקרה רבקה.

עה"ת ה' לה' בד"ה ברוך תהיה [פק"ח]

באמרו אחותנו את היי וגו', התכוון שאותו ולד שיהיה רשע מבחינת שהיא אחות לבן, והוא עשו הרשע, אותו יהי' לאלפי רבבה, וירש שער שונאיו היינו שעריו של יעקב, ומאותו קללה מלכו שמה מלכים בארץ אדום, טרם מלך לבני ישראל, והיה בארץ קני קנזי וקדמוני השייכים לנחלתינו, ולא

מעשה דמרים היה בדרך צאתם ממצרים, ואז מולים היו כל העם היוצאים, והוצרכו להמתין עליה כל ישראל עד האסף מרים, ולא התיר לקצץ בהרתה, אבל אי היה בסוף מ' שנה, היה מתיר לקצוץ בהרתה, מבלי להמתין ולעכב מילת ישראל בבואם לארץ ישראל, כי מילה שלא בזמנה דוחה צרעת.

עה"ת ה' צט' בד"ה השמר בנגע הצרעת [תקפ"ז]

משה רבינו / כללי

מיד אחרי הכותו סיחון בתשרי, נתן אל לבו לומר כל משנה תורה, כמו שהיא כתובה לפנינו בלשון עצמו, ולא ציוהו ה', וסידר הדברים בלבו, ואז בראש חודש שבט, כשעמד לומר הדברים המסודרים, דברה שכינה מתוך גרונו כל אותן הדברים בלשונו ממש, שסידרם כל אותן הימים, ולא שינה הקב"ה מלשונו שסידר לעצמו.

עה"ת ה' ד' בד"ה ויהי בארבעים שנה [תקי"ף]

כל ל"ט שנה הוכיחם ברמז, כי לא נצטוה מפי ה' ולא ה' לו רשות לביישם, ויהי בארבעים שנה אז אמר הרמזים הנ"ל, ככל אשר ציוה אותו ה', אמר באר היטב.

עה"ת ה' ה' בד"ה ה' אלקינו [תקפ"ח]

משה רבינו / שבחו ומעלתו

מדרגת משה רבינו ע"ה היה מדרגת יראה, אף על פי שהיה אוהב ה' בלי ספק, מכל מקום מדרגתו היה מדרגת יראה, כאשר חז"ל הגידו אין לגבי משה יראה מילתא זוטרתא היא.

עה"ת ה' ה' בד"ה ראה נתתי [תק"ס]

זכה לשאת לבדו עם רם ונשגב כזה, הואיל ונשא וסבל טרחם ומשאם וריבם, כי שלשתן לשבח, טרחם - הוראת איסור והיתר,

משאכס - להתפלל עליכם, וריבכם - דיני ממונות.

עה"ת ה' ז' בד"ה איכה אשא לבדי [תקס"ג]

השגתו של משה רבינו ע"ה בעולם הזה הוא על ידי ישראל, כידוע, ושולחן כל אותן הימים שהיו מנוודים, לא נתייחד הדבור אליו.

עה"ת ה' יט' בד"ה רב לך [תקנ"ד-נ"ז]

להיות כי משה רבינו ע"ה לא היה בבחינת שליח, כי אם כמורשה שהוריק הקב"ה כל כחותיו לו, והיה עומד ממש במקום הקב"ה כביכול, לכן מקבלים שכר גם בהאי עלמא, מה שהוא על כל פנים הכנה לעבודת השי"ת.

עה"ת ה' כו' בד"ה ואתה פה [תקס"א]

בני ישראל שיעלו למעלת האבות, שלא היה צריכים סעד לתמכם, השפע וההנקה ההיא מגיע להם מרבם משה רבינו ע"ה.

עה"ת ה' קטז' בד"ה אתם נצבים [תקס"א]

מפני שהקב"ה מדבר מתוך גרונו, היה צריך להיות עניו ביותר, ואי היה יוצא מזה הגדר כל שהוא היה בכלל כל המתייהר נבואתו וחכמתו מסתלקת ממנו, ומשום זה נענש על אמרו, והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי ושמעתי, וכדומה.

עה"ת ה' קכז' בד"ה ויקרא משה [תקס"ב]

משה דוד גימטריא שטן, להגן עליו.

עה"ת ה' קכח' בד"ה הן קרבו ימך [תק"ס]

במיתתו נענש רק בדיבור הזה, שאמר לו בלשון כעס, בא ושב על ימיני יען אינך ראוי עוד להנהיגם, אבל המיתה גופא לא היה לו עונש, כי רב לו טוב הצפון, אך טוב היה לו שיאמר לו השם ית', הגיע זמנך לקבל שכרך, אבל לא שיאמר לו על דרך עונש, יען מעלתם לכן לא תביאו.

עה"ת ה' קלז' בד"ה על אשר מעלתם [תקפ"ט]

ידוע דנשמט אדם, נתגלגל לתוך שת, ומשת למשה.

עה"ת ה' קמג' בד"ה ה' אלקי אבותיכם עיקר שכר שהיה ראוי למשה לתבוע מהקב"ה, היינו מה שעמד ומסר נפשו להתפלל על ישראל במעשה העגל.
עה"ת ה' קמד' בד"ה ואתחנן פירש"י

משה רבינו / ארץ ישראל

שתורתו אומנתו ולא התפלל כי אם בעת ההיא - כדי להיכנס לא"י - שהיה עת צרה לו, ולא בפעם אחרת כרבי שמעון בן יוחאי שלא הפסיק מתורתו להתפלל, אך תפלה בעת צרה שהיא מצוות עשה המוטלת עליו, ועוברת, בודאי נדחה דברי תורה מפניו.

עה"ת ה' יז' בד"ה ואתחנן [תקי"ף]

כי כחם של מרים ואהרן כלול במשה רבינו ע"ה, ויען קיימא לן הנוול בארץ ישראל, הוה כתרי מין, והעולה מחוץ לארץ ישראל, הוה כתרי מניה, נמצא כשיעלה משה מחוץ לארץ לארץ ישראל, יהיה כ"ב.

עה"ת ה' יז' בד"ה ואתחנן [תקצ"א]

משה רבינו ע"ה בראותו ההכנות הגדולות הנפלאות ההמה ביציאת מצרים וקריעת ים סוף, מן, באר וענני כבוד, ומורא גדול גילוי שכינה במתן תורה לעין כל, ומשכן ה', וזה היה הכל רק ההכנה לביאת הארץ, אם כן ההכנה, מה יהיה גוף הקדושה בבית המקדש, ולזה התאווה משה רבינו ע"ה, כי דימה שהשגתו בארץ ישראל יעלה מעלה עד אין חקר, כאשר יהיה באמת לעתיד לבוא.

עה"ת ה' יח' בד"ה אתה החלת [תקצ"ה]

בראיתו ארץ ישראל היה תועלת ליהושע בן נון, להיות נוחה לכבש לפניו, כמו הילוכו של אברהם אבינו ע"ה לארכה ולרחבה, ושכיבת

יעקב אבינו ע"ה, שתהא נוחה לכבש לבניהם. עה"ת ה' יח' בד"ה אתה החלת [תקצ"ה]

בודאי לא היה רצונו של אדוננו משה ליכנס לארץ ישראל, לאכול מפריה ולשבוע מטובה, כי אם להשלים חוקו בעולם הזה על ידי זכותא דארץ ישראל, ולא יצטרך למות, כאדם הראשון קודם החטא, אמנם הקב"ה הבטיח אותו שיותר צפון לו לעתיד לבוא ממה ששייג בחייו בארץ ישראל, והענין כי הרב השגתו בעולם הזה הוא על ידי ישראל, כידוע, ושלכן כל אותן הימים שהיו מנודים לא נתייחד הדבור אליו, ובאשר גלוי לפניו כי ישחיתו דרכם בארץ ישראל, אם כן גם הוא יפסיד.
עה"ת ה' יט' בד"ה רב לך [תקנ"ד-נ"ז]

הטעם שאפילו עצמות משה לא עברו את הירדן, נראה לי, שלא יעשו ממנו עבודה זרה. עה"ת ה' כא' בד"ה ופן תשא [פק"ח]

משה רבינו / מי מריבה

נענש על שחשד בבני ישראל, שמורים את מוריהם ואינם מקבלים אותו לרב ומורה, ובזה חשד בכשרים, שלעולם ידעו כי משה גדול ורבן הוא, אלא שהיה ממרים, אבל לא מורים מוריהם.

עה"ת ה' יח' בד"ה אתה החלת [תקצ"ג]

על ידי שמעו נא המורים, נתקלקל ענין א', אשר על ידי זה לא נגמרה האמונה שלמה כאשר תהיה לעתיד לבוא, ה' אחד ושמו אחד, על כן לא נתקדש ארץ ישראל בכל אותן הקדושות, ולפי גדלו של משה רבינו ע"ה איננו צריך לקדושת ארץ ישראל של עכשיו, כי כבר עלה ליותר מזה.

עה"ת ה' יח' בד"ה אתה החלת [תקצ"ה]

על ידי אמרו נוציא לכם מים, ולא אמרו יוציא ה' לכם, כאלו הם המוציאים, אם עוד יכניסם

ריב _____ אוצרות הסופר

לארץ, באורך הימים יבואו ישראל להרהר ויעשוהו עבודה זרה, על כן לא הכניסם לארץ. עה"ת ה' כב' בד"ה והנה בחטאו [תצד"ק]

מי שמשח אותו ה' לבשר ענוים ורוח אלקים ודבריו יוצאים מלב, איננו צריך בתוכחות להלבנת פנים שהוא כשופך דמים, אלא בבשרו צדקות ה' בקהל רב, אזי ממילא ישמעו ענוים ויקחו לקח, ועל זה נענש משה רבינו ע"ה באומרו ממרים הייתם ושמעו נא המורים. עה"ת ה' קנה' בד"ה אלמדה פושעים [תקע"ג]

נעמה העמונית

שורש מלכות ישראל במואב, משתי פרידות טובות, רות המואביה ונעמה העמונית, מקללת בלעם כלם, שנהפך לברכה, מלך, ותרועת מלך בו. עה"ת ה' צו' בד"ה ולא אבה [תקב"ן]

פרעה

חשב שאם יגזור על בני ישראל הרג, מפני שאינם משמרים דתו, ואינם עובדי עבודה זרה שלו, לא יועיל כלום, כי יתהפכו כולם לדת מצרים, ולא האמין שימסרו נפשם על זה. עה"ת ה' פ' בד"ה כי תצא למלחמה [תקצ"ג]

קרח

טענת קרח ועדתו היה, שאין מקום לא לראשים ולא לזקנים, כי מה שלא שמעו מפי הקב"ה עצמו לא יאמינו למשה רבינו ע"ה, ואם כן כל העדה כולם קדושים, כולנו שמענו אנכי ולא יהיה, ואידך לא יאמינו, אם כן אין מקום לזקנים שהם זקני תורה נביאים וסנהדרין, ואל ארץ זבת חלב ודבש לא הביאותנו, ואין מקום לראשים שהם שרי מדיניות.

עה"ת ה' י' בד"ה ותקרבון אלי כלכם [תצד"ק]

מחלוקת קרח וכל עדתו, שרשו פרה ראש ולענה - הס"ם והיצר הרע, וסופן תקלה

ומכשול, כי נברא קליפה לכל אחד מחטאו, ומבעיר אש עד שאול תוקד.

עה"ת ה' עט' בד"ה במסרה שני

אנשים [תקנ"ד-נ"ח]

ר' מאיר

ר' מאיר שלמד מאחר, רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק, ענין זה יובן, כי כשתכתוב רמון במלואו, יהיה אותיות האמצעיות גימטריא כ"ו, כשם הוי' יתברך שמו, והיינו תוכו אכל, אך קליפתו היינו שארי אותיות של רמון הנ"ל, הראשונים והסופיים יחד גמטריא ע"ב שער"ם שהם ע"ב קליפות, ואותם זרק ר' מאיר ותוכו הקדושה אכל.

עה"ת ה' לז' בד"ה גם מזדים [תקפ"ו]

ר' עקיבא

ר' עקיבא שהיה עם הארץ ונעשה תלמיד חכם, הבין שאפשריות הוא להיות איהו גופיה צורבא מרבנן, על כן דרש את ה' לרבות תלמידי חכמים, אבל שמעון העמסוני לא יכול להדמות בנפשו ולשער, איך אפשר מי שאינו תלמיד חכם וירא חכמים, יהיה איהו גופיה צורבא מרבנן.

עה"ת ה' מב' בד"ה את ה' אלקיך

[תקי"ף]

הא גופיה שנזדמנה לו לר' עקיבא שראה אשתו של טורנוסרופוס הרשע בקרן זווית ונסתכל בה, סבה היה מאת ה', לרמז מה שראה ברוח הקודש, שעתידיה להתגייר ותינשא לו, דאי לאו הכי, לא יאונה לצדיק כל און ורגלי חסידיו ישמור.

עה"ת ה' פח' בד"ה וראית [תקצ"א]

רבנ"ה

היה במדרגת אדם הראשון קודם החטא.

עה"ת ה' כג' בד"ה ולמקצה [תקפ"ו]

רבינו הק'

לא פסק צנון וחזרת מעל שולחנו של רבי, צנון היינו חריפות, וחזרת היינו חוזר על למודו. עה"ת ה' קס' בד"ה שם ס"פ היה קורא

רות המואביה

שורש מלכות ישראל במואב, משתי פרידות טובות, רות המואביה ונעמה העמונית, מקללת בלעם כלם, שנהפך לברכה מלך, ותרועת מלך בו. עה"ת ה' צו' בד"ה ולא אבה [תקכ"ץ]

רחל

טלטולו של יעקב אל לבן, היה להחזירו למוטב, ואמנם לא הועיל כלום, ומשום הכי גנבה רחל את התרפים להפרישו מעבודה זרה, כדי שלא יהיה טלטולו של יעקב לריק לגמרי, ויענש לבן על זה, על כן לזכות אביה, ולהצילו מעונש חמור. עה"ת ה' קז' בד"ה ארמי אובד אבי

[תקי"ף]

רמב"ם

הרמב"ם למד כל החכמות ועשה מהן רקחות וטבחות להתורה, להבין דבריהם ולידע הבליהם להשיב לאפיקורוס, אבל חלילה לעשות מהן עיקר.

עה"ת ה' צז' בד"ה ואגב אזכיר

[תקנ"ד-נ"ז]

שאול המלך

בן שנה שאול במלכו, על ידי שנתמנה מלך מחלו לו כל עוונותיו ונעשה בן שנה, והיינו כאלו היה חי מאה ועשרים שנה, ואז אי נמי לא נחשב עשרים שנים הראשונים שלא יחשבו למעלה, מכל מקום ישארו לו מאה למטה, ויגיע אחד מהם לאצילות העליון, כי כל המתקן למטה בחינת מאה, מגיע לעולם האצילות - אחד.

עה"ת ה' קכה' בד"ה וילך משה [תקס"ב]

אומתו של עמלק הם הראשית מכל האומות, והמלך הוא ראשית מאומתו, נמצא שהוא ראשית דראשית, והוא ראוי לשמים, ולא להמיתו במלחמה, לכן היה שאול מביאו חי ממלחמה, ולדרוש אחר כן משמואל מה לעשות בו, אבל באמת לא בחר ה' בו, באותו ראשית של עמלק.

עה"ת ה' קנב' בד"ה סמיכות פרשת

בראותינו בדברים שבין בני אדם זה עם זה, אדם אין בו כח לכבוש יצרו, אזי אינו נידון על מה שלא כבש יצרו, גם בדברים שבינו לקונו, ואם כן שאול שלא עצר כח לכבוש דעתו כלל, ורדף אחר דוד והרג נוב עיר הכהנים, על כן לא היה עונשו כל כך גדול, גם במה שלא שמע לדברי הנביא, והיה כבן שנה בלא חטא.

עה"ת ה' קנה' בד"ה לך לבדך [תקע"ג]

שלמה המלך

שלמה קנה מחיר הסוסים והתועלת שהיה לו בו, דרוצה היה שיגדלו גם בארץ ישראל, סוסים כמו סוסים שבמצרים.

עה"ת ה' עו' בד"ה ולא ישיב [תקצ"ג]

קנה מחיר הסוסים במצרים, למען שכל מלכי הערב והחתים על ידי יוציאו, וידע כמה יערכו למלחמה בשיעור הסוסים שלהם ולא יצטרך הוא להרבות לעצמו סוסים יותר, וטעה בזה כי לא ירבה לו סוסים אפי' למלחמתו, רק לרכבו לכבודו, אבל לא יבטח על סוס.

עה"ת ה' עו' בד"ה רק לא ירבה לו [תקס"ט]

שמאי

מחלוקת שמאי והלל יוצא ממקום קדוש, והשכינה מתיחדת עמהם, ועושה שלום ביניהם.

עה"ת ה' עט' בד"ה במסרה שני אנשים

[תקנ"ד-נ"ח]

שְׁמוּאֵל הַנְּבִיא

שְׁמוּאֵל הַרְמַתִי לֹא נִהְנֶה מִיִּשְׂרָאֵל, מִשּׁוּם
דְּשְׁמוּאֵל בְּזַמְנֵנו הוֹעִיל הָרַבָּה, וְיִשְׂרָאֵל שִׁמְעוּ
לוֹ, וְלֹא הָיָה יִגְיַעְתּוֹ לְרִיק, עַל כֵּן לֹא הוּצַרְךָ
לִיהְנוֹת מֵהֶם.

עֵה"ת ה' קז' בד"ה אַרְמִי אוֹבֵד אֲבִי [תְּקִי"ף]

עֵה"ת ה' מב' בד"ה אֵת ה' אֶלְקִיךָ [תְּקִי"ף]

שְׁמַעוֹן הָעַמְסוֹנִי

שְׁמַעוֹן הָעַמְסוֹנִי לֹא יָכוֹל לַהֲדַמּוֹת בְּנַפְשׁוֹ
וּלְשַׁעַר, אִיךְ אֲפָשָׁר מִי שְׁאִינוֹ תַלְמִיד חֹכֵם

שֵׁת

יָדוּעַ דְּנִשְׁמַת אָדָם, נִתְגַּלְגַּל לַתּוֹךְ שֵׁת, וּמִשֵּׁת לַמִּשְׁחָה.
עֵה"ת ה' קמג' בד"ה ה' אֶלְקִי אֲבוֹתֵיכֶם